

Arbetsstugor

Arbetsförhållandena på Barnängens manufaktur var under 1700-talet de sämsta tänkbara. Ägarna bedrev "de låga lönernas politik" vilket skapade fattigdom och elände bland manufakturarbetarna, bland vilka det fanns många barn. De anställda ansågs vara bland de allra fattigaste i staden. Eftersom de trots allt hade ett arbete så fick de heller inget stöd från fattigvården. Under den här tiden var det ingen skillnad i levnadsförhållanden mellan fabriker och fängelser. I boken "Vävarnas barn" har författaren Per Anders Fogelström målande beskrivit hur det var att leva vid Barnängsfabriken 1749-1779.

I denna mantalslängd från Katarina södra på Södermalm, där Barnängens textilfabrik låg, återfinner man 1755 två av de fabriksägare som drev manufakturen under 1700-talet. Erik Salander som ägde fabriken 1745-1762, och Carl Apiarie som övertog driften efter Salander. Dessutom återfinns här de spinnerskor, vävare, färgare och ulltvättare med flera som levde på fabriken i verkligheten, och som Fogelström bygger sina karaktärer på. Där kan man också se att det fanns 102 barn under 15 års ålder boende i fabrikslokalerna år 1755. Barn kunde användas i arbete redan från fem års ålder, men på Barnängen arbetade barnen först från cirka 10 års ålder. År 1792 brann varulagret upp och Barnängens manufaktur gick i konkurs. Den fanns ändå kvar i blygsam skala fram till 1826.

Arbetsstugor hade som ändamål att ge fattiga barn med arbetande föräldrar sysselsättning efter skoldagens slut. I arbetsstugan fick barnen en måltid och kunde ägna sig åt syslöjd, skolagning, flätning av spånkorgar och andra praktiska arbeten.

**Interiör från
Matteus
arbetsstuga för
barn vid
Karlbergsvägen
40.**

**Matteus
arbetsstuga
öppnades 1904 och
kallades först
Vasastugan, från
1905 Vasa
arbetsstuga och
från 26/9 1906
Matteus
arbetsstuga.**

Foto okänd
Stockholms Stadsmuseum

Interiör från Matteus år 1910

En arbetsstuga var förr i tiden en slags praktisk verksamhet, där fattiga barn kunde komma för att få tillsyn samtidigt som de undervisades i för deras handfärdighet lämpligt handarbete (snickeri, skrädderi, skomakeri, korg-, matt- och vävnadsarbete med mera), i ändamål att motverka sysslolöshet, fattigdom och tiggeri. Barnen erhöll efter arbetets slut en måltid. Ursprungligen fick de även en liten inkomst för hemarbete som medtogs från stugan. Ofta handlade det om barn med ensamstående förvärvsarbetande mödrar.

Den första arbetsstugan i Sverige startades av Anna Hierta-Retzius i Adolf Fredriks församling i Stockholm i januari 1887. Därefter upprättades i huvudstaden ytterligare anstalter, alla med stöd av anslag från "Stiftelsen Lars Hiertas minne", kommunen och församlingarna (fria lokaler och delvis penningbidrag).

Varje arbetsstuga hade sin egen styrelse, som representerades i en för Stockholm bildad centralkommitté. Senare anordnades även utsändning till landsorten av så kallade feriebarn, vilka gratis under 4–8 veckor mottogs av bondfamiljer med flera. År 1920 fanns det i Stockholm 21 arbetsstugor med 2 200 barn och i övriga landet fanns ett 100-tal sådana. För utbildande av föreståndarinnor och lärarinnor anordnas årligen i Stockholm lärokurser.

Efter det stora nödåret i Norrbottens län 1902 upprättades med nödhjälpsmedel 1903 åtta hem (senare ökat till tolv), som fick namnet Norrbottens läns arbetsstugor (anordnade av rektor Carl Svedelius, från 1906 under ledning av Albert Carlgren), där 400 barn med mycket långa avstånd till skolan kunde mottas. Arbetsstugor, som blev internat, där barnen fick vistas åtta månader av året och erhöll mat, kläder och undervisning i praktiskt arbete, var förlagda i närheten av folkskola. Barnen fick sålunda tillfälle till fullständig skolundervisning, vilket annars inte var möjligt på grund av stort avstånd till skola.

De norrbottniska arbetsstugorna hade stor betydelse för utbredandet av svenska språket. Verksamheten leddes av en centralstyrelse i Luleå (landshövdingen självskriven ordförande, biskopen i Luleå stift vice ordförande och sex andra av Kungl. Maj:ts befallningshavande utsedda ledamöter), som tillsatte en lokalstyrelse på den plats, där arbetsstuga var upprättad. Verksamheten finansierades genom frivilliga bidrag, genom donationer, årliga kollekter i rikets samtliga kyrkor samt genom statsanslag. Även i Västerbottens län upprättades ett antal arbetsstugor efter de norrbottniskas mönster. De sista arbetsstugorna av norrbottnisk modell stängdes 1954. Under 1930-talet utvecklades de norrbottniska arbetsstugorna alltmer omvandlade till skolhem.

Under 1920-talet blev arbetsstugorna i Sverige alltmer omoderna och började minska i antal, eftersom folkskolorna också erbjöd alltmer slöjd och skollunch. Arbetsstugornas verksamhet förändrades också till följd av det reformarbete som pågick under mellankrigstiden, andra världskriget och den tidiga efterkrigstiden. Benämningen ändrades, först till eftermiddagshem och senare fritidshem. I eftermiddagshem och fritidshem handlade det om fria aktiviteter, utevistelse, lek och läxläsning snarare än om arbete.

Fram till 1900-talets första del var många människor i Stockholm fattiga och bodde trångt i små bostäder utan rinnande vatten. Det var ofta svårt att hålla rent och sjukdomar spreds snabbt. Innan samhällets sociala skyddsnät byggdes ut var det frivilliga och välgörenhetsorganisationer stod för vård och omsorg. Värst drabbade var barnen och många barn dog innan de fyllde ett år. Många barn saknade också mat och någon som tog hand om dem på dagarna medan föräldrarna arbetade.

Inskrifning den 1 September 1893.

Barnens Namn.	Födelse.	Bostad.	Namnet.
Ulfh. Borg.	Född den 2/10 1899.	Emmingsgt. 42.	Adolf, Arbetskarl.
Ant. Andersson.	" " 4/9 1899.	" " 29.	" Lyding, Hjutare.
Nathaniel Lundqvist.	" " 4/6 1899.	" " 62.	" Spante, Järnarbete.
Artur Karlsson.	" " 20/2 1899.	" " 19.	" Johan, Skalkinist.
Richard Björkman.	" " 23/6 1899.	" " 41.	" Herman, Skomakare.
Signe Borg.	" " 31/10 1899.	" " 49.	" Karl, Arbetskarl.
Ulfh. Nilsson.	" " 3/1 1899.	" " 19.	" Per, Byggnadsarbetare.
Oskar Eklund.	" " 6/1 1899.	" " 51.	" Oskar, Arbetskarl.
Mathilda Borg.	" " 20/9 1899.	Handtöcksgt. 34.	" Oskar, Lmed.
Anna Andersson.	" " 4/6 1899.	" " "	" Magnus, Skolelärare.
Lennas Lund.	" " 18/3 1899.	" " 19.	" Per Gustaf, Postakt.
Karl Enman.	" " 22/1 1899.	" " 8.	Adolf, Gårds, Enka.
Hanna Hagrin.	" " 10/6 1899.	Schulsgt. 11.	" Emilia, Enka.
Gustaf Edlin.	" " 22/4 1899.	Agngt. 11.	Ed. Karl, Kolarbetare.
Maria Francis.	" " 6/9 1899.	" " 4.	" Klas, Lassarbetare.
Erica. Eriksson.	" " 30/10 1899.	Pölgsgt. 2.	" Karl, Färgsaffare.
John Adersbäck.	" " 16/3 1899.	Värfsgt. 1.	" Johan, Kolikonstapel.
Gerda, Ekholm.	" " 1/5 1899.	Kungsholmsgt. 28.	" Carl, Järnarbete.
Elsa Andersson.	" " 10/9 1899.	Lärfgsgt. 5.	" Severin, Snickare.
Karl, Ekström.	" " 5/5 1899.	" " 12.	" Alf, Kontorschef.
Karl, Lundahl.	" " 19/6 1899.	" " "	" Erik, Skolelärare.
Ester, Jansson.	" " 3/8 1899.	" " 11.	" Karl, Arbetskarl.
Gustaf, Lydin.	" " 8/3 1899.	Emmingsgt. 15.	" Gustaf, Mechanikus.
Kilo, Olsson.	" " 31/10 1899.	" " 41.	" Kilo, Snickare.
Karl, Lundin.	" " 11/3 1899.	Agngt. 10.	" Anders, Lassarbetare.
Karl, Hallen.	" " 14/1 1899.	Schulsgt. 8.	" Johan, Fabriksarbetare.

Kungsholms arbetsstuga – inskrivningsbok 1893

Efter skoldagens slut hade fattiga barn sedan slutet av 1800-talet möjlighet att vistas på arbetsstuga. På arbetsstugorna fick de lära sig olika hantverk. De fick också ett mål mat och hjälp med läxläsning.

Till höger ser du vilka barn som var inskrivna på arbetsstugan 1893.

FK 000765

Arbetsstuga Malmö

FK 000767

Arbetsstuga